

Οι βαλκανικοί πόλεμοι (1912-1913)

Τα αίτια Λίγο καιρό μετά την επικράτηση των Νεοτούρκων (βλέπε ενότητα 22) έγινε φανερό ότι κύριος στόχος τους ήταν ο πλήρης εκτουρκισμός του οθωμανικού κράτους, πράγμα που σήμαινε διώξεις σε βάρος των αλλοεθνών πληθυσμών της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Η πολιτική αυτή αναζωπύρωνε τα εθνικά αισθήματα των γειτονικών βαλκανικών λαών (Ελληνες, Βούλγαροι, Σέρβοι) που επιδίωκαν όχι μόνο την προστασία των ομοεθνών τους που διέμεναν στο οθωμανικό κράτος αλλά και την ενσωμάτωση των οθωμανικών εδαφών στα οποία αυτοί κατοικούσαν.

Τα πράγματα περιπλέκονταν λόγω και της ανάμειξης των Δυνάμεων. Η Γερμανία είχε διεισδύσει οικονομικά στην Οθωμανική αυτοκρατορία, ήδη από τα τέλη του 19ου αιώνα. Η Ιταλία, έχοντας και αυτή οικονομικά κίνητρα, επιτέθηκε, τον Σεπτέμβριο του 1911, εναντίον της Λιβύης (οθωμανική κτήση), ενώ κατέλαβε τα υπό οθωμανική διοίκηση Δωδεκάνησα (Μάιος 1912). Επιπλέον, η Αυστροουγγαρία, η οποία είχε αναλάβει από το 1878 τη διοίκηση της οθωμανικής επαρχίας της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, προχώρησε, το 1908, σε πλήρη προσάρτηση αυτής της περιοχής. Όλα αυτά έπλητταν συμφέροντα των άλλων Δυνάμεων (Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία) και αποκάλυπταν τις αδυναμίες της Οθωμανικής αυτοκρατορίας.

Προς τη σύγκρουση - Οι βαλκανικές συμμαχίες Ο Βενιζέλος ακολουθούσε, αρχικά, πολιτική κατευναστική απέναντι στις νεοτουρκικές προκλήσεις, εκτιμώντας ότι η Ελλάδα δεν ήταν επαρκώς προετοιμασμένη για πόλεμο. Καθώς, όμως, την άνοιξη του 1911 έκρινε ότι μια πολεμική σύγκρουση δεν ήταν μακριά, υιοθέτησε την τακτική της *βαλκανικής συνεννόησης*. Στο πλαίσιο αυτό, υπογράφηκαν, την άνοιξη του 1912, *συνθήκες συμμαχίας* ανάμεσα στη Σερβία, τη Βουλγαρία, την Ελλάδα και το Μαυροβούνιο.

Ο Α΄ βαλκανικός πόλεμος (Οκτώβριος 1912-Μάιος 1913) Η ένοπλη σύρραξη ξεκίνησε όταν οι Βαλκάνιοι σύμμαχοι απαίτησαν από τον σουλτάνο να σέβεται τα δικαιώματα των χριστιανικών εθνοτήτων που ζούσαν στην Οθωμανική αυτοκρατορία και να προχωρήσει σε μεταρρυθμίσεις προς όφελός τους (αρχές Οκτωβρίου 1912). Η απροθυμία του σουλτάνου να συζητήσει τέτοιου είδους ζητήματα στάθηκε η αφορμή του πολέμου. Αμέσως ξεκίνησε η σύγκρουση, που ονομάστηκε Α΄ βαλκανικός πόλεμος.

Ο ελληνικός στρατός, με αρχιστράτηγο τον διάδοχο Κωνσταντίνο, προέλασε στη Μακεδονία καταλαμβάνοντας πολλές περιοχές. Τα σερβικά στρατεύματα κατέλαβαν τα Σκόπια και το Μοναστήρι και προωθήθηκαν μέχρι το Δυρράχιο της (σημερινής) Αλβανίας. Παράλληλα, βουλγαρικές δυνάμεις έφτασαν σε μικρή απόσταση από την Κωνσταντινούπολη και, αφού κατέλαβαν τη Δ. Θράκη και την Α. Μακεδονία, κατευθύνονταν στη Θεσσαλονίκη.

1. Η κήρυξη του Α΄ βαλκανικού πολέμου: Το διάγγελμα του Γεώργιου ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΛΑΟΝ ΜΟΥ

Αι ιεραί υποχρεώσεις προς την φιλότιμη πατρίδα, προς τους υποδούλους αδελφούς μας και προς την ανθρωπότητα επιβάλλουσιν εις το κράτος, μετά την αποτυχίαν των ειρηνικών προσπαθειών του προς επίτευξιν και εξασφάλισιν των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των υπό τον τουρκικόν ζυγόν Χριστιανών, όπως διά των όπλων θέσει τέρμα εις την δυστυχίαν την οποίαν ούτοι υφίστανται από τόσων αιώνων.

Η Ελλάς πάνοπλος μετά των συμμάχων αυτής, εμπνεομένων υπό των αυτών αισθημάτων και συνδεομένων διά κοινών υποχρεώσεων, αναλαμβάνει τον ιερόν αγώνα του δικαίου και της ελευθερίας των καταδυναστευομένων λαών της Ανατολής. [...]

Η Ελλάς, μετά των αδελφών συμμάχων κρατών, θα επιδιώξη πάση θυσία τον ιερόν αυτόν σκοπόν, επικαλούμενοι δε την αρωγήν του Υψίστου εν των δικαιωμάτων τούτω αγώνι του πολιτισμού, ανακράζομεν Ζήτω η Ελλάς, Ζήτω το Έθνος.

Αθήναι, 5 Οκτωβρίου 1912

Ο βασιλεύς Γεώργιος

Το υπουργικόν Συμβούλιον

Πηγή: Η Αθήνα των βαλκανικών πολέμων, 1912-1913, Πνευματικό Κέντρο Δήμου Αθηναίων, ΕΛΙΑ, Αθήνα 1993, σ. 20.

1. Ελληνικό ιππικό κατά τους βαλκανικούς πολέμους.

Μπροστά στο σοβαρό ενδεχόμενο να καταληφθεί η Θεσσαλονίκη από βουλγαρικές δυνάμεις, πράγμα που θα δημιουργούσε εξαιρετικά αρνητικά δεδομένα για την Ελλάδα, ο Βενιζέλος διέταξε τον διάδοχο Κωνσταντίνο να κινηθεί ταχύτατα προς τη Θεσσαλονίκη. Πράγματι, και παρά τις αντιρρήσεις του Κωνσταντίνου, το απόγευμα της 26ης Οκτωβρίου 1912 ελληνικός στρατός έμπαινε στην πόλη. Λίγες μέρες αργότερα έφτασε στη Θεσσαλονίκη και ο βασιλιάς Γεώργιος. Στη συνέχεια και μετά από επίπονη πολιορκία καταλήφθηκαν τα Ιωάννινα (22 Φεβρουαρίου 1913) και εξασφαλίστηκε ο έλεγχος ολόκληρης της Ηπείρου.

Παράλληλα, ο ελληνικός στόλος, με επικεφαλής τον ναύαρχο Παύλο Κουντουριώτη, ανάγκασε τον τουρκικό στόλο να κλειστεί στα Στενά και έθεσε υπό τον έλεγχό του τα νησιά του Β. και Α. Αιγαίου (Θάσος, Σαμοθράκη, Λέσβος, Χίος, Λήμνος, Τένεδος, Ίμβρος, Σάμος, Ικαρία).

Η συνθήκη του Λονδίνου (17 Μαΐου 1913) Ο Α΄ βαλκανικός πόλεμος τερματίστηκε και τυπικά με την υπογραφή της συνθήκης του Λονδίνου, με την οποία η Οθωμανική αυτοκρατορία υποχρεώθηκε να εγκαταλείψει σχεδόν όλα τα ευρωπαϊκά-βαλκανικά εδάφη της. Το μέλλον των νησιών του Β. και Α. Αιγαίου, της χερσονήσου του Αγίου Όρους και το καθεστώς της Αλβανίας, θα καθορίζονταν από τις Δυνάμεις. Λίγο αργότερα (29 Ιουλίου 1913) η Αλβανία αναγνωρίστηκε ως ανεξάρτητο κράτος. Τα Δωδεκάνησα παρέμειναν υπό ιταλική κατοχή και διοίκηση.

Η δολοφονία του βασιλιά Γεώργιου Το κλίμα ευφορίας ήρθε να ταράξει η δολοφονία του βασιλιά Γεώργιου στη Θεσσαλονίκη. Υποστηρίχτηκε, δίχως, ωστόσο, να αποδειχθεί ποτέ, ότι πίσω από αυτή βρισκόταν η Γερμανία, που ήθελε την άνοδο στον θρόνο του γερμανόφιλου διαδόχου Κωνσταντίνου, ο οποίος λίγο αργότερα ανακηρύχθηκε βασιλιάς.

Ο Β΄ βαλκανικός πόλεμος (Ιούνιος-Ιούλιος 1913) Η συνθήκη του Λονδίνου άφησε πολλές εκκρεμότητες. Αυτές αφορούσαν κυρίως τη Μακεδονία, που ελεγχόταν από τον ελληνικό στρατό, αλλά τμήματά της διεκδικούνταν τόσο από τη Βουλγαρία όσο και από τη Σερβία. Σε ατμόσφαιρα καχυποψίας, η Ελλάδα και η Σερβία συμμαχησαν για να αντιμετωπίσουν τις απαιτήσεις της Βουλγαρίας. Πράγματι, στα μέσα Ιουνίου 1913, ο βουλγαρικός στρατός επιτέθηκε ταυτόχρονα εναντίον τόσο των ελληνικών θέσεων όσο και των σερβικών. Ο Β΄ βαλκανικός πόλεμος ήταν πλέον γεγονός. Στη διάρκειά του, ο ελληνικός στρατός κατέλαβε ολόκληρη την Α. Μακεδονία και τη Δ. Θράκη, φτάνοντας ως την Αλεξανδρούπολη. Επιτυχίες σημείωσαν και οι Σέρβοι στη Δ. Μακεδονία. Παράλληλα, οι Ρουμάνοι εισέβαλαν στη Βουλγαρία, φτάνοντας τριάντα χιλιόμετρα από τη Σόφια, ενώ οι Τούρκοι ανακατέλαβαν την Αδριανούπολη στην Α. Θράκη.

2. Β. Χατζής, *Η ναυμαχία της «Έλλης», 3 Δεκεμβρίου 1912.*
Η ναυμαχία αυτή ήταν μία από τις σημαντικότερες ναυτικές συγκρούσεις των βαλκανικών πολέμων.

2. Ο πρωταγωνιστικός ρόλος του Ελευθέριου Βενιζέλου στις επιτυχίες των βαλκανικών πολέμων

Παρά την καθοριστικής σημασίας συμβολή των ενόπλων δυνάμεων [...] καμία από τις πλευρές της ελληνικής επιτυχίας δεν θα ήταν εξασφαλισμένη, πολλώ δε μάλλον αυτονόητη, χωρίς τη σταθερή πολιτική κατεύθυνση που είχε χαράξει και τους άκρως επιδέξιους διπλωματικούς χειρισμούς που προέκρινε, σε κάθε κρίσιμη καμπή των εξελίξεων, ο Ελευθέριος Βενιζέλος. Προκειμένου να αποφύγει η χώρα το μοιραίο βήμα που θα μπορούσε να την οδηγήσει από το θρίαμβο στην καταστροφή –όπως συνέβη στην περίπτωση της Βουλγαρίας–, ο Βενιζέλος χρειάστηκε να δώσει σειρά μαχών [...] τόσο με τον επικεφαλής του «στρατιωτικού κόμματος» (και του μιλιταριστικού αντικοινοβουλευτικού πνεύματος) που δεν ήταν άλλος από τον εξαιρετικά δημοφιλή στους στρατιώτες του διάδοχο Κωνσταντίνο [...], όσο και με την ποικίλων καταβολών και αποχρώσεων εθνικιστική αντιπολίτευση, που έσπευσε να συνταχθεί με τον Αρχηγό του στρατού.

Γ. Γιαννουλόπουλος, «Εξωτερική πολιτική», *Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα*, Βιβλιόραμα, Αθήνα 1990, τόμ. Α2, σ. 121-122.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ - ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Πώς ερμηνεύετε το γεγονός ότι τα βαλκανικά κράτη –ανάμεσα στα οποία υπήρχαν αρκετές και σημαντικές αντιθέσεις– στράφηκαν όλα μαζί εναντίον της Οθωμανικής αυτοκρατορίας;
2. Ποιους λόγους επικαλέστηκε ο βασιλιάς Γεώργιος (πηγή 1) προκειμένου να αιτιολογήσει την προσφυγή της Ελλάδας σε πόλεμο εναντίον της Οθωμανικής αυτοκρατορίας;
3. Να μελετήσετε και να σχολιάσετε την πηγή 2.